

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут геолого-географічний

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

20 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Біосферна етика

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (тей))

2017 р.

Розробники: (вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників):
Красеха Єрофей Никифорович – доктор біологічних наук, професор, професор кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів

Протокол № 1 від «31» серпня 2017 року

Завідувач кафедри

(підпис)

Біланчин Я.М.

(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) _
геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від “05” вересня 2017 року

Голова НМК

(підпис)

Біланчин Я.М.

(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «**Біосферна етика**» складена відповідно до освітньо-професійної програми першого рівня підготовки (бакалавр) спеціальності 014.07 Середня освіта (Географії).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність відносин Людини і Природи, які в той же час визначають відношення людини до самого себе – протиставлення себе оточуючому середовищу або включення до нього.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

У системі географічних наук «Біосферна етика» тісно пов'язана із наступними навчальними дисциплінами: «Біогеографія з основами екології», «Використання природних ресурсів та їх охорона», «Фізична географія материків і океанів», «Ландшафтознавство», «Загальна гідрологія», «Геоморфологія», «Метеорологія і кліматологія», «Ґрунтознавство та географія ґрунтів».

Є базовою навчальною дисципліною в системах екологічних і природоохоронних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основні положення біосферної (екологічної) етики; уявлення про Дику Природу: сучасні уявлення і концепції

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – формування у студентів системи морально-етичних відносин з живими організмами як повноцінними партнерами, а також з навколишнім середовищем в цілому, всіма компонентами біосфери.

Завдання курсу – сформувані у студентів сучасне уявлення про основні підходи, принципи, напрямки біосферної (екологічної) етики); систему моральних цінностей і ціннісних орієнтацій, що лежать в основі ековідповідного поведіння; сформувані активну суспільну позицію й почуття персональної відповідальності відносно Природи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

ФК2 - Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів

ФК3 - Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному)

ФК5 - Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності

ФК9 - Здатність до пошуку джерел географічної інформації, їх наукового опрацювання з використанням широкого спектру наукових методів і підходів та представлення результатів за допомогою сучасних інформаційних технологій

ФК10 - Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах

Кінцеві **програмні результати навчання**, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

ПРН2 - знає просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях

ПРН3 - усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності

ПРН11 - вміє встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях

ПРН26 - розуміє значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу і керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні етапи історії екоетичної думки;
- основні тенденції розвитку екоетичної думки;
- специфіку осмислення сутності моралі й обґрунтування моральних цінностей в екологічній етиці;

- принципи і імперативи екологічної етики;

- концепцію дикої природи як радикального напрямку екологічної етики;

вміти:

- володіти категоріальним (понятійним) апаратом екологічної етики;

- володіти прийомами порівняльного аналізу різних світоглядних позицій;

- уміти встановлювати зв'язок між етичними концепціями й відповідними життєвими (практичними, поведінковими) позиціями;

- застосовувати набуті знання при дослідженні екоетичних проблем збереження всього живого і біосфери в цілому.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Основні положення біосферної (екологічної) етики; уявлення про Дику Природу: сучасні уявлення і концепції

Тема 1. Етика як філософська дисципліна. • Генезис етики як філософської дисципліни. • Поняття етики, її предмет. Мораль і моральність. • Форми прояву традиційної моралі: як виміру особистості й суспільства (індивідуальна й соціальна мораль) і її роль. • Принцип ненасильства як вищий етичний принцип. Його трактування у філософських і релігійних концепціях (Будда, Мойсей, Ісус, Мухаммед, Л. Толстой, М. Ганді, М.Л. Кінг).

Тема 2. Біосферна (екологічна етика) як основа гармонізації відносин із природою. • Генезис екологічної етики. Джерела екологічної етики: екологія, філософія, релігія. • Предмет і завдання екологічної етики. • Екологічний імператив і його трактування. • Моральні цінності й екологічна свідомість. Екофілія й екофобія.

Тема 3. Біосферна (екологічна етика): основні підходи й принципи. • Історія взаємин суспільства й природи і їх відбиття в суспільній свідомості. Джерела антропоцентризму. • Антропоцентризм як домінуючий підхід у відносинах людини до природи (парадигма людської винятковості). • Ресурсизм як крайня форма антропоцентризму. • Біоцентризм як основа ековідповідної поведінки (інваріоментальна парадигма). Консервативний і радикальний біоцентризм. • Біоцентризм і екоцентризм: що цінніше — життя індивіда або виду (Арне Нейс, Т. Ріган, Каллікотт Б., Холмс Ролстон III, О. Леопольд і ін.). • Проблема цінностей: інструментальні й внутрішні.

Тема 4. Життя як вища моральна цінність. • Природнонаукове й філософське визначення життя. • Дискримінація — визнання нерівноцінності життя. Її різновиди: расизм, шовінізм, сексизм, спецієсизм. • Первісні релігійні вірування й відношення до життя в традиційнім суспільстві (анімізм, тотемізм, фетишизм). • Розуміння феномена

життя в східних релігіях: буддизм, джайнізм, даосизм. • Метемпсихоз — етико-релігійне навчання в Прадавній Греції (Геракліт, Піфагор, Емпедокл і ін.). • Життя як вище цінність в етиці Альберта Швейцера.

Тема 5. Люди і тварини: історія взаємин. • Культ тварин у міфах і релігіях народів миру. • Тварини в культурі слов'янських народів. • Проблема фізичних і моральних страждань тварин: використання в лабораторіях, в індустрії розваг, вівісекція. • Історія руху на захист тварин: характеристика основних етапів. • Сучасний рух на захист прав тварин, Т. Ріган і П. Сінгер як його ідеологи, «Фронт звільнення тварин».

Тема 6. Люди і тварини: етика відносин. • Моральне положення тварин: 4 точки зору. • Теорія природних прав Дж. Локка стосовно до представників фауни. Самостійна цінність тварин. • Законодавство на захист тварин: міжнародна практика. • Етичні норми й свійські тварина: принципи відповідальності. Проблеми тваринництва. • Мораль і дикі тварини: цінність для себе або для людини? (природні права диких тварин). • Етичні проблеми аматорського (спортивного) і промислового полювання.

Тема 7. Основи етичного відношення до рослин. • Рослини в народних традиціях і повір'ях. • Рослини в мистецтві (література, музика, живопис і ін.). • Форми шанування рослин. • Моральна значимість рослин (чи можуть бути природні права в рослин?).

Тема 8. Етика Дикої Природи як радикального напрямку екологічної етики. • Етичний холізм О. Леопольда, Б. Каллікотта. Гіпотеза Геї (Дж. Ловлок). • Ідея Дикої Природи в культурних традиціях Росії. • «Морські пастухи» і «Насамперед Земля!» — філософія екобійців. • Основні принципи етики Дикої Природи. Природні права Природи. • Заповідники і їх роль у збереженні ділянок Дикої Природи.

3. Рекомендована література

Основна

1. Введение в экологическую этику. Учебное пособие. Автор-составитель проф. Е. Н. Красеха. – Одесса: Астропринт, 2016. – 356 с.
2. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику. 2-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 2001. — 204 с.
3. Борейко В.Е. Современная идея дикой природы. — Киев: КЭКЦ, 2001. — 124 с.
4. Борейко В.Е. Философы дикой природы и природоохраны. 3-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 2002. — 160 с.
5. Ильиных И. А. Экологическая этика : учеб. пособие. — Горно-Алтайск : РИО ГАГУ, 2009. — 434 с.
6. Леопольд О. Календарь песчаного графства. — М.: МИР, 1983. — 248 с.
7. Основы экологической этики: учеб. пособие / Т. В. Мишаткина [и др.]; под общ. ред. Т. В. Мишаткиной, С. П. Кундаса. — Минск : МГЭУ им. А. Д. Сахарова, 2008. — 292 с.
8. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. — М.: Прогресс, 1992. — 573 с.

Додаткова

1. Абаев Н.В., Герасимов К.М., Железнов А.И. и др. Экологические традиции в культуре народов Центральной Азии. — Новосибирск: Наука, 1992. — 160 с.
2. Андреев Д. Роза мира. — М.: Товарищество Клышников-Комаров и К, 1993. — 301 с.
3. Апресян Р.Г., Гусейнов А.А. Этика: Энциклопедический словарь. — М.: Гардарики, 2001. — 671 с.
4. Афанасьев А.Н. Дерево жизни. — М.: Современник, 1983. — 463 с.

5. Болонев Ф.Ф., Фурсова Е.Ф. Пережитки культа медведя у русских и белорусов в Сибири // Природа. — 1999. — № 1. — С. 83-88.
6. Борейко В.Е. «Царские охоты»: от Владимира Мономаха до Владимира Щербицкого. 2-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 2000. — 96 с.
7. Борейко В.Е. Биоразнообразие не имеет цены. Ибо оно бесценно // Гуманитарный экологический журнал. — 2000. — Т. 2. Вып. 2. — С. 5-11.
8. Борейко В.Е. Дикую природу может спасти только экологическая этика // Гуманитарный экологический журнал. — 2002. — Т. 4. Спецвыпуск. — С. 46-49.
9. Борейко В.Е. Лесной фольклор. Древа жизни и священные рощи. 2-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 2000. — 212 с.
10. Борейко В.Е. Охрана вековых деревьев. — Киев: КЭКЦ, 2001. — 96 с.
11. Борейко В.Е. Постигание экологической теологии. — Киев: КЭКЦ, 2000. — 88 с.
12. Борейко В.Е. Радикальный взгляд на заповедное дело. Нематериальные ценности ООПТ. — М.: Экоцентр «Заповедники», 1999. — 23 с.
13. Борейко В.Е. Святители дикой природы. — Киев: КЭКЦ, 1998. — 112 с.
14. Борейко В.Е. Эссе о дикой природе. — Киев: КЭКЦ, 2000. — 143 с.
15. Борейко В.Е., Грищенко В.Н. Экологические традиции, поверья, религиозные воззрения славянских и других народов. — Т. 2. Птицы. 2-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 1999. — 172 с.
16. Вальковская В.В. Социально-философский анализ современной экологической ситуации (научная монография). — Хабаровск: ДВГУПС, 2000. — 137 с.
17. Василенко Л.И. Антропоцентризм и его экологическая критика // Вопросы философии. — 1983, № 6. — С. 153-161.
18. Василенко Л.И. Поиски оснований и источников экологической этики // Вопросы философии. — 1986, № 2. — С. 145-152.
19. Владышевский Д.В., Шишкин А.С., Шишкина О.Э. Таежные трофеи (Серия «Человек и окружающая среда»). — Новосибирск: Наука, 1991. — 173 с.
20. Гараев А.С. Защита животных и современная идея дикой природы // Гуманитарный экологический журнал. — 2002. — Т. 4. Спецвыпуск. — С. 56-59.
21. Гартман Н. Этика. — М.: Владимир Даль, 2002. — 708 с.
22. Гептнер В. Об охотничьей чести // Охотничья библиотечка — практическое приложение к альманаху «Охотничьи просторы». — 2001, № 9. — С. 80-87.
23. Гильдебранд Д. Этика. — М.: Алетейя, 2001. — 165 с.
24. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / Сост.: Василенко Л.И., Ермолаева В.Е. — М.: Прогресс, 1990. — 495 с.
25. Глобальные проблемы и перспективы цивилизации: Философия отношений с природ. средой / Отв. ред.: Сагадеев А.В.; Авт. сост.: Ермолаева В.Е. — М.: ИНИОН РАН, 1994. — 139 с.
26. Гржимек Б. Для диких животных места нет. — М.: Мысль, 1978. — 268 с.
27. Грэбер Л. Дикая природа как священное пространство. - Киев: КЭКЦ, 1998. - 56 с.
28. Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции. - М.: Индрик, 1997. - 912 с.
29. Гусейнов А.А. Великие моралисты. - М.: Республика, 1995. — 351 с.
30. Дорст Ж. До того как умрет природа. — М.: «Прогресс», 1968. — 415 с.
31. Досократики. — Минск: Харвест, 1999. — 784 с.
32. Дробницкий О.Г. Этическая концепция Иммануила Канта // Дробницкий О.Г. Проблемы нравственности. — М.: Наука, 1977. — С. 182-238.
33. Ермолаева В.Е. Философия отношений с природой: споры вокруг глубинной экологии (обзор). — М.: ИНИОН РАН, 1997. — 46 с.
34. Ермолаева В.Е. Этика отношений с окружающей средой (обзор). — М.: ИНИОН АН СССР, 1989. — 70 с.

35. Жизнь // Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. — 2-е изд. — М.: Сов. энциклопедия, 1989. — С. 192-193.
36. Зайцева Н.И., Интигринова Т.П., Протопопова И.В. Экологические традиции народов севера Баргузинской долины. — Улан-Удэ: Бэлит, 1999. — 48 с.
37. Заповедное дело в общественном сознании: этические и культовые аспекты. Материалы международной школы-семинара (Трибуна — 8) / Под ред.: В.Е. Борейко. — Киев: КЭКЦ, 2002. — 248 с.
38. Кириков С.В. Промысловые животные, природная среда и человек. — М.: Наука, 1966. — 155 с.
39. Корытин С.А. Звери и люди: К истории охотоведения в России. — Киров: КОГУП Кир. обл. тип., 2002. — 576 с.
40. Крафт К. Зеленый буддизм // Гуманитарный экологический журнал. — 2001. — Т. 3. Вып. 2. — С. 89-93.
41. Лаптев И.Д. Надежды зеленого дома. — М.: Дет. лит., 1980. — 270 с.
42. Локк Д. О естественном состоянии // Соч. — Т. 3. — М.: Мысль, 1988. — С. 263-270.
43. Лось В.А. Взаимоотношения общества и природы. — М.: Знание, 1989. — 65 с.
44. Льюис К.С. Любовь // Льюис К.С. Любовь. Страдание. Надежда. — М.: Республика, 1992. — С. 208-261.
45. Мантатов В.В., Доржигушаева О.В. Экологическая этика: буддизм и современность. — Улан-Удэ: ВСГТУ, 1996. — 155 с.
46. Мартин Л.К. Любите врагов ваших // Вопросы философии. — 1992, №3. — С. 66-71.
47. Мильнер-Иринин Я.А. Этика, или принципы истинной человечности. - М.: Наука, 1999. - 520 с.
48. Надель-Червинская М.А., Червинский П.П. Энциклопедический мир Владимира Даля / Кн. 1, Т. 2. Птицы. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 512 с.
49. Нельсон М. Аргументы в защиту дикой природы // Гуманитарный экологический журнал. — 2001. — Т. 3. Спецвыпуск. — С. 138-145.
50. Нэш Р. Дикая природа и американский разум. — Киев: КЭКЦ, 2001. — 204 с.
51. Нэш Р. Права природы. История экологической этики. — Киев: КЭКЦ, 2001. — 180 с.
52. Охота и охрана природы (из классических работ) / Сост.: Ф.Р. Штильмарк. — М.: ЦНИЛ, 1992. — Т. 1 — 164 с., Т. 2 — 196 с.
53. Павлова Т.Н. Биоэтика в высшей школе. — Киев: КЭКЦ, 1998. — с. 128
54. Пушные аукционы и гуманные капканы // Охота и охотничье хозяйство. - 1996, № 4. — С. 1-3.
55. Радлов Э.Л. Этика. — М.: Наука, 2002. — 318 с.
56. Рерих Н.К. К природе // Рерих Н.К. Пути благословения. — М.: Эксмо, 2002. — С. 38-45.
57. Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. — М.: Наука, 1988. — 784 с.
58. Симаков Г.Н. Соколиная охота и культ хищных птиц в Средней Азии (ритуальный и практический аспекты). — СПб.: Петербургское Востоковедение, 1998. — 320 с.
59. Сингер П. Освобождение животных. — Киев: КЭКЦ, 2002. — 128 с.
60. Скарс Р. Эковоины. Радикальное движение в защиту природы. — Киев: КЭКЦ, 2002. — 144 с.
61. Сладков Н. Дикая фигура охотника // Звезда. — 1965, № 4. — С. 184-189.
62. Спэнглер Д. Гея и святость Земли // Гуманитарный экологический журнал. — 2001. — Т. 3. Вып. 2. — С. 93-98.
63. Тетиор А.Н. Множество этик окружающей среды. Этика эмпатии. — М.: РЭФИА, 2000. — 20 с.

64. Тобиас М. Джайнизм и экология // Гуманитарный экологический журнал. — 2002. — Т. 4. Вып. 1. — С. 108-111.
65. Томпсон М. Восточная философия. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. — 384 с.
66. Торо Г. Дневники. Прогулки // Сделать прекрасным наш день. — М.: Прогресс, 1990. — С. 117-225, С. 250-285.
67. Торо Г. Уолден, или жизнь в лесу // Ралф Эмерсон. Эссе. Генри Торо, Уолден, или жизнь в лесу. — М.: Худ. лит., 1986. — С. 385-614.
68. Успенский П.Д. Души деревьев. Душа леса // Успенский П.Д. Tertium organum. — 9. СПб: Андреев и сыновья, 1992. — С. 142-143.
69. Флора и фауна. Мифы о растениях и животных/ Сост.: В.М. Федосеев. — М.: Русь, 1998. — 256 с.
70. Фронт освобождения животных // Гуманитарный экологический журнал. — 2002. — Т. 4. Спецвыпуск. — С. 130-131.
71. Фрэнк Д.Д. Золотая ветвь. 2-е изд. — М.: Политиздат, 1983. — 703 с.
72. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988. — С. 314-356.
73. Швейцер А. Культура и этика. — М.: Прогресс, 1973. — 340 с.
74. Шмидт Р.В. К вопросу о возникновении культа деревьев экология // Гуманитарный экологический журнал. — 2001. — Т. 3. Вып. 1. — С. 84-85.
75. Шрейдер Ю.А. Этика. Введение в предмет. — М.: Текст, 1998. — 271 с.
76. Экоэкология. Голоса Севера и Юга / Под. ред.: Д.Г. Холмана. — М.: Испо-Сервис, 1997. — 368 с.
77. Этико-эстетический подход в охране дикой природы и заповедном деле. Из отечественных классических работ / Сост.: В.Е. Борейко. 2-е изд., доп. — Киев: КЭКЦ, 1999. — 260 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік.

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань студентів під час лекційних і семінарських занять, виконання контрольних (модульних) робіт (денна форма навчання) та за результатами самостійної роботи (заочна форма навчання); залік.